

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

> Retouradres Postbus 90801 2509 LV Den Haag

Laura van Geest
directeur Centraal Planbureau
Postbus 80510
2508GM Den Haag
2508GM80510

**Directie
Arbeidsverhoudingen**
Afdeling Pensioenbeleid
Postbus 90801
2509 LV Den Haag
Parnassusplein 5
T 070 333 44 44
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
2019-0000165262

Datum 15 november 2019
Betreft Onderzoeksverzoek langdurig lage of negatieve rente

Geachte mevrouw Van Geest, beste Laura,

De afgelopen jaren is de rente gedaald. Dit heeft gevolgen voor kapitaalgedekte pensioenen, aangezien de kostprijs van pensioen hierdoor stijgt. Zeker in Nederland, waar we relatief hoge pensioenvermogens en verplichtingen hebben, heeft de daling van de rente aanzienlijke gevolgen.

Tijdens het plenaire debat over het Pensioenakkoord heeft het Kamerlid Omtzigt (CDA) mij dan ook gevraagd onafhankelijk onderzoek te laten doen naar de consequenties van een langdurig lage rente voor een kapitaalgedekt pensioenstelsel. Meer recent heeft het lid Slootweg (ook CDA) aanvullend daarop gevraagd te laten onderzoeken of een kapitaal gedekt pensioenstelsel houdbaar is als de rentecurve (tot tien jaar) langere tijd op nul procent of daaronder ligt en hoe pensioenen gefinancierd moeten worden bij een negatieve rente of bij 0%. Het lid Van Brenk (50PLUS) heeft in het kader van de lage rente gevraagd of het instellen van een hybride stelsel, waarbij de verhouding tussen omslag en kapitaaldekking wordt aangepast, een denkbare maatregel zou zijn om met een langdurig lage rente om te gaan.

Ik wil mede daarom graag een onderzoek laten uitvoeren naar de gevolgen van de lage of zelfs negatieve rente voor het Nederlandse pensioenstelsel. Vanwege haar grote expertise als het gaat om economisch onderzoek zou ik het CPB willen vragen om dit onderzoek uit te voeren, waarbij wordt ingegaan op:

- (1) De oorzaken van de lage rente, waarbij ook aandacht wordt besteed aan de verwachtingen voor de ontwikkeling van de rente in de toekomst,
- (2) De gevolgen voor het huidige kapitaalgedekte pensioenstelsel, waarbij onder andere wordt gekeken naar de gevolgen voor de totale pensioenopbouw, alsmede naar de gevolgen voor de (optimale) verhouding tussen omslag en kapitaaldekking (waarbij brede overwegingen met betrekking tot de mix tussen de eerste en tweede pijler worden betrokken zoals verschillende type risico's en intergenerationele risicodeling).
- (3) Beleidsopties om hiermee om te gaan, waarbij aandacht wordt besteed aan de heterogeniteit van huishoudens (zoals onderscheid huiseigenaren/huurders) en de verdeling van bestedingsruimte over de levensloop. Bij de

beleidsrichtingen kan ook breder gekeken worden dan alleen de eerste en tweede pijler.

Gezien het grote belang van dit onderwerp verzoek ik u dit onderzoek zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk voor de zomer van 2020, op te leveren. Naast dit onderzoek loopt natuurlijk ook het traject om de twee contracten uit het pensioenakkoord verder uit te werken. Hierbij wordt ook nauw met het CPB samengewerkt.

Hoogachtend,
de Minister van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid,

W. Koolmees

Directie
Arbeidsverhoudingen
Afdeling Pensioenbeleid

Datum
15 november 2019

Onze referentie
2019-0000165262